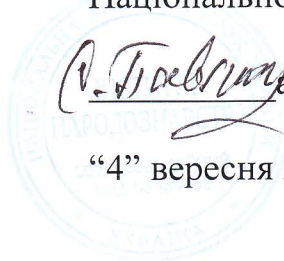

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ НАРОДОЗНАВСТВА

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Директор Інституту народознавства
Національної академії наук України

С.П. Павлюк
акад. С.П. Павлюк

“4” вересня 2020 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЕТНОПСИХОЛОГІЧНІ РИСИ УКРАЇНЦІВ

рівень освіти	<u>третій (освітньо-науковий) рівень</u>
галузь знань	<u>03 Гуманітарні науки</u> <i>(шифр і назва галузі знань)</i>
напрямок підготовки	<u>доктор філософії</u>
спеціальність	<u>032 – історія та археологія</u> <i>(шифр і назва спеціальності)</i>
вид дисципліни	<u>за вибором</u> <i>(обов'язкова/за вибором)</i>
відділ	<u>етнології сучасності</u> <i>(назва відділу)</i>

Львів – 2020

Робоча програма дисципліни вільного вибору “Етнопсихологічні риси українців” для аспірантів за спеціальністю 032 Історія та археологія.

Розробник: **Балагутрак Микола Петрович** – кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу етнології сучасності Інституту народознавства Національної академії наук України.

Робоча програма затверджена на засіданні відділу етнології сучасності

Протокол № 6 від “28” травня 2020 р.

Завідувач відділу етнології сучасності

“2” вересня 2020 р. (проф. Тарас Я.М.)

Схвалено Вченою радою Інституту народознавства НАН України

Протокол № 7 від. “3” вересня 2020 р.

“4” вересня 2020 р. Голова (акад. Павлюк С.П.)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	
Кількість кредитів – 5	Галузь знань 03 – гуманітарні науки	Дисципліна вільного вибору аспіранта	
	Напрямок підготовки доктор філософії		
Залікових модулів – 1	Спеціальність: 032 – історія та археологія	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 2		3-й	
Загальна кількість годин – 150		Семестр	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 50 самостійної роботи – 70 індивідуальне дослідження – 30	Освітньо-кваліфікаційний рівень: доктор філософії	5-й	
		Лекції	
		26 год	
		Семінарські/практичні	
		24 год	
		Самостійна робота / індивідуальне дослідження	
70/30 год			
Вид контролю:			
залік			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить 50 / 100

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета – сформувати у аспірантів базові теоретико-методологічні знання та практичні навички для дослідження основних етнопсихологічних рис українського народу.

Завдання курсу – поглиблення знань з історії української етнології; вдосконалення навичок застосування етнопсихологічної методології до історичного, етнографічного та соціологічного матеріалу.

У результаті вивчення навчальної дисципліни аспіранти повинні:

знати:

– зміст основних понять етнопсихології: етнос, нація, культура, культурна трансмісія, психічний склад етносу, національний характер, менталітет, етнічна свідомість, етнічна самосвідомість, етнічна ідентичність, маргінальність, етнічна диспозиція, етнічна установка, етнічний стереотип, аутостереотип, гетеростереотип, етнічний конфлікт;

– чому між етносами виникають конфлікти і яким чином вони регулюються;

– що таке етнічна самосвідомість і як вона виражається у міжетнічних стосунках;

– базові категорії народної релігійності;

– сутність і значення релігії як психологічного і соціального феномену;

– особливості психології релігійної людини.

вміти:

– застосовувати різні методи для дослідження психологічних особливостей етносу;

– пропонувати шляхи та способи подолання етнічного конфлікту;

– консультувати щодо особливостей комунікації з представниками різних етнічних спільностей;

– визначати психічні особливості людей різних культур;

– ідентифікувати індивідуально-психологічні особливості людини;

- об'єктивно оцінювати різноманітні релігійні явища, процеси в суспільстві;
- проводити дослідження народної релігійності;
- аналізувати статистичні дані, які стосуються релігійних проявів.

3. Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.

Тема 1. Ідеї про «дух народу» доби Романтизму. Поширення етнопсихологічних поглядів в Україні першої половини ХІХ ст.

* Значення і вплив преромантизму та доби європейського романтизму на формування етнопсихологічної проблематики в Україні 30–40-х років ХІХ ст.

* Елементи порівняльної етнопсихологічної характеристики українців і росіян у дослідженнях Михайла Максимовича.

* Етнопсихологічний аспект наукової діяльності Пантелеймона Куліша.

Тема 2. Етнопсихологічні ідеї Миколи Костомарова.

* Місце «народних мас» і «народного чуття» в історіософії Миколи Костомарова.

* Взаємозв'язок історіографічних і народознавчих студій Миколи Костомарова у дослідженні особливостей етнічної психології.

* Микола Костомаров як попередник ідеї французької школи історичної психології (школа «Анналів»).

* «Дві руські народності» Миколи Костомарова в контексті порівняльних етнопсихологічних студій.

Тема 3. Етнопсихологічні ідеї провідних українських вчених другої половини ХІХ ст.

* Етнопсихологічні порівняльні дослідження Володимира Антоновича.

* Питання етнопсихології у науковій спадщині Олександра Потебні.

* Михайло Драгоманов та Іван Франко: динамічне соціокультурне бачення етнопсихіки українців та нова доба європейської гуманістики.

Тема 4. Етнопсихологія в Україні в ХХ – на початку ХХІ ст.

* Зміст основних понять української етнопсихології.

* Творення/відтворення українських етнопсихологічних констант в СРСР та діаспорі.

* Етнічне відродження другої половини ХХ – початку ХХІ ст.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.

Тема 5. Поняття традиційного світогляду. Структура та рівні світогляду.

* Основні етнопсихологічні риси українців.

* Формування етнопсихологічних рис в традиційній культурі українців.

* Традиційний світогляд українців та виміри самоусвідомлення окремими етнофорами.

* Структура традиційного світогляду українців.

Тема 6. Етнос – народ – нація. Поняття національного характеру.

* Типологія етнопсихологічних констант українців.

* Фактори формування етнопсихологічних констант.

* Український народний етатизм.

Тема 7. Уявлення українців про себе та про іншого (сусіда, ворога та ін.)

* Образ себе в українській традиційній культурі.

* Образ воїна в українській традиційній культурі.

* Образ ворога в українській традиційній культурі.

* Образ покровителя в українській традиційній культурі.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин				
	усьог о	у тому числі			
		лек ції	семі нари/ прак тичн і	інд ивід . про ект	самос тійна робот а
1	2	3	4	5	6
Модуль 1.					
Тема 1. Ідеї про «дух народу» доби Романтизму. Поширення етнопсихологічних поглядів в Україні першої половини XIX ст.	21	3	4	4	10
Тема 2. Етнопсихологічні ідеї Миколи Костомарова	21	3	4	4	10
Тема 3. Етнопсихологічні ідеї провідних українських вчених другої половини XIX ст.	21	4	3	4	10
Тема 4. Етнопсихологія в Україні в XX – на початку XXI ст.	21	4	3	4	10
Разом за модуль 1	84	14	14	16	40
Модуль 2.					
Тема 5. Поняття традиційного світогляду. Структура та рівні світогляду.	22	4	3	5	10
Тема 6. Етнос – народ – нація. Поняття національного характеру.	22	4	3	5	10
Тема 7. Уявлення українців про себе та про іншого (сусіда, ворога та ін.)	22	4	4	4	10
Разом за модуль 2	66	12	10	14	30
Усього годин	150	26	24	30	70

5. Теми семінарів-практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Ідеї про «дух народу» доби Романтизму. Поширення етнопсихологічних поглядів в Україні першої половини ХІХ ст.	4
2	Тема 2. Етнопсихологічні ідеї Миколи Костомарова	4
3	Тема 3. Етнопсихологічні ідеї провідних українських вчених другої половини ХІХ ст.	3
4	Тема 4. Етнопсихологія в Україні в ХХ – на початку ХХІ ст.	3
5	Тема 5. Поняття традиційного світогляду. Структура та рівні світогляду.	3
6	Тема 6. Етнос – народ – нація. Поняття національного характеру.	3
7	Тема 7. Уявлення українців про себе та про іншого (сусіда, ворога та ін.)	4
	Усього годин	24

6. Самостійна і групова робота

Самостійна робота аспірантів полягає у прочитанні повного обсягу обов'язкової та вибірково додаткової наукової літератури перед кожним семінарським заняттям. На основі цього студент повинен бути підготовленим до змістовного та проблемного обговорення відповідних тем. Важливо під час лекційних пауз та семінарського заняття брати активну участь у дискусіях.

7. Індивідуальне завдання

Підготовка розгорнутої рецензії-огляду однієї із праць з запропонованого переліку:

1. Аналіз роботи Гримич М. «Традиційний світогляд та етнопсихологічні константи українців»
2. Аналіз роботи Яніва В. «Нариси з історії української етнопсихології».

3. Аналіз роботи Балагутрака М. «Гене́за етнопсихоло́гії в Україні XIX століття».

4. Аналіз роботи Касьянова Г. «Теорії нації та націоналізму».

5. Аналіз роботи Гарасима Я. «Національна самобутність естетики українського пісенного фольклору».

6. Аналіз роботи Дяківа В. «Народно-релігійний рух в етнокультурі українців (20-30-ті роки XX ст.)».

8. Методи навчання

Викладання курсу базується на трьох типах викладу матеріалу: *вербально-пояснювальний* (лекція, співбесіда), *наочно-ілюстративний* (прослуховування аудіозаписів, перегляд відеозаписів, ілюстрацій, презентацій) та *практичний* (групове виконання завдання, підготовка індивідуальної рецензії-огляду монографічного дослідження).

Курс передбачає значний обсяг самостійної праці та особисту задіяність студента в кожному аудиторному занятті, що забезпечує *інтерактивний метод* навчання (дискусії, дебати, навчально-рольові ігри тощо).

9. Методи контролю

У процесі вивчення дисципліни «Етнопсихологічні риси українців» використовуються методи поточного, проміжного та підсумкового контролю.

Поточний контроль рівня знань і вмінь передбачає перевірку глибини опрацювання обов'язкової літератури та рівня підготовленості до роботи в аудиторії та над індивідуальним проектом.

Проміжний контроль рівня знань аспірантів здійснюється у руслі підготовки та виконання семінарських та індивідуальних рецензій-оглядів монографічного дослідження.

Підсумковий контроль проводиться у формі захисту індивідуальної рецензії-огляду монографічного дослідження.

Залік відбувається у формі презентації та перехресного рецензування індивідуальної рецензії-огляду монографічного дослідження у рамках курсу «Етнопсихологічні риси українців».

Оцінювання аспірантів здійснюється на основі модульно-рейтингової системи за шкалою від 0 до 100 балів. Рейтингова оцінка знань аспірантів з курсу визначається за сумою балів, отриманих за працю на лекційно-практичних заняттях, самостійну творчу роботу і залік. Це відповідно 60 балів за роботу в семестрі та 40 балів за наукову роботу.

Підсумкова оцінка за курс (100%) формується з таких складових:

- присутність та активність – 30 %
- самостійне опрацювання наукової літератури – 20 %
- підготовка індивідуального міні-дослідження – 40 %
- захист та рецензія міні-дослідження – 10 %

Якщо за результатами модульно-рейтингового контролю аспірант отримав менше 50 балів, то він не допускається до заліку і вважається таким, що не виконав усі види робіт, які передбачаються навчальним планом з даної дисципліни та зобов'язаний виконати додаткові завдання за погодження з викладачем.

10. Розподіл балів, які отримують аспіранти

Поточне навчання та самостійна робота							Якість та захист індивідуального проекту	Сума
Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2				
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	40+10	100
7	7	7	7	7	7	8		

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90–100	A	відмінно	
81-89	B	дуже добре	

71-80	C	добре	
61-69	D	задовільно	
51-60	E	достатньо	
25-50	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	
0-24	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	

11. Методичне забезпечення

1. Робоча програма дисципліни.
2. Рекомендована наукова література.
3. Монографічні дослідження для аналізу.

12. Рекомендована література

Антропологія трансформацій: українське суспільство в умовах глобалізації та міжкультурної взаємодії: кол. моногр. Київ: Дуліби, 2018. 184 с.

Балагутрак М. Генеза етнопсихології в Україні XIX ст.: історико-етнологічний аспект. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2007. 224 с.

Боронев А.О., Павленко В.Н. Этническая психология. СПб., 1994.

Введение в этническую психологию / Под ред. Ю.П. Платонова. СПб., 1995.

Галайчук В. Українська міфологія. Харків: КСД, 2016. 288 с.

Гарасим Я. Національна самобутність естетики українського пісенного фольклору. Львів: НВФ «Українські технології», 2010. 376 с.

Гримич М. В. Традиційний світогляд та етнопсихологічні константи українців (Когнітивна антропологія). Київ: Віпол, 2000. 380 с.

Грушевський М., Кузеля З. Дитина у звичаях і віруваннях українського народу. Репр. вид. 1907 р. Київ: Інтелектуальна книга, 2017. Ч. 2. 196 с.

Диса К. Історія з відьмами. Суди про чари в українських воєводствах Речі Посполитої XVII – XVIII століття. Київ: Критика, 2008. 302 с.

Десятніков І. В. Наймана праця у сільському господарстві України в кінці XIX – на початку XX ст. Черкаси, 2010. 202 с.

Дяків В. Народно-релігійний рух в етнокультурі українців (20-30-ті роки XX ст.). Київ: Наукова думка, 2019. 198 с.

Етнопсихологія / За ред. Л.Е. Орбан-Лембрик. Івано-Франківськ, 1994.

Ігнатенко І. Жіноче тіло у традиційній культурі українців. Київ: Дуліби, 2013. 228 с.

Ігнатенко І. Чоловіче тіло у традиційній культурі українців. Харків: КСД, 2016. 224 с.

Касьянов Г. Теорії нації та націоналізму. Київ: либідь, 1999. 352 с.

Кісь О. Жінка в традиційній українській культурі (друга половина XIX – початок XX ст.). Львів: Інститут народознавства НАН України, 2012. 287 с.

Комарек С. Чоловік як еволюційна інновація? Есеї про чоловічу природу, сексуальність, життєві стратегії та метаморфози маскуліності. Львів: Априорі, 2018. 432 с.

Лебедева Н. М. Введение в этническую и кроскультурную психологию. Москва, 1998.

Лебон Г. Психология народов и масс. СПб., 1995.

Личность, культура, этнос: современная психологическая антропология / Под общей ред. А. А. Белика. Москва Смысл, 2001. 555 с.

Лурье С.В. Историческая этнология. Москва, 1997.

Марценюк Т. «Захисники галактики»: влада і криза в чоловічому світі. Київ: Комора, 2020. 256 с.

Марценюк Т. Чому не варто боятися фемінізму. Київ: Комора, 2018. 328 с.

Павленко В.М., Таглін С.О. Етнопсихологія: Навчальний посібник. Київ: Сфера, 1999. 408 с.

Павлюк С. Енциклопедичний словник понять і термінів з етнології. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2020. 448 с.

Пірен М. І. Основи етнопсихології. Київ, 1998.

Перехресні стежки українського маскулінного дискурсу: Культура й література XIX – XXI століть / А. Матусяк [ін]; за ред. А. Матусяк. – Київ: Laurus, 2014. 368 с.

Платонов Ю.П. Этническая психология. СПб.: Речь, 2001. 320 с.

Платонов Ю.П., Почебут Л.Г. Этническая социальная психология. СПб., 1993.

Сегеда С.П. Українська антропологія: Курс лекцій. Київ, 1995.

Турунен А. Дух сп'яніння. Алкоголь: Історія звичаїв уживання алкогольних напоїв. Київ: Ніка-Центр, 2019. 248 с.

Этническая психология и общество / Под ред. Н.М. Лебедевой. Москва, 1997.

Чмелик Р. Мала українська селянська сім'я другої половини XIX – початку XX ст. (структура і функції). Львів: Інститут народознавства НАН України, 1999. 142 с.

Чмелик Р. Сучасний українсько-польський кордон: виміри ідентичності. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2017. 352 с.

Чорній П. Етнічні групи Галичини міжвоєнного періоду: міжетнічне (спів)життя та соціокультурні трансформації. Львів: Інститут народознавства, 2018. 316 с.

Янів В. Нариси з історії української етнопсихології. Київ: Знання, 2005.